

התאמת סדי ידיים לתלמידים עם מגבלה תנועתית בתפקוד היד

מסמך זה מיועד למרפאים בעיסוק, לצוותים רב מקצועיים העובדים עם תלמידים עם מוגבלויות בתנועה, למומחיות תחום מוגבלות פיזית במת"א ולרכזות מקצוע רפוי בעיסוק בבתי ספר לחינוך מיוחד לתלמידים עם מגבלה פיזית.

רקע:

לתפקודי הידיים חשיבות רבה בקשר של האדם עם הסביבה האנושית והפיזית וליכולת שלו לשלוט בסביבה. באמצעות הידיים ניתן לחקור, לשחק, ללמוד, לעבוד ולבצע פעילויות יום יומיות. לילדים ולמבוגרים עם שיתוק מוחי ומוגבלויות מוטוריות אחרות, יש לעיתים קרובות ליקויים בתפקודי ידיים בדרגות חומרה שונות. ליקויים אלו עלולים להגביל את יכולתם להשלים מטלות יומיומיות ולהשתתף בפעילויות לימודיות, משחק ופנאי (רוזנבאום ורוזנבלום, 2013; Eliasson et al, 2016; Schreuer, 2014). (Sachs & Rosenblum, 2014).

ליקוי בתפקודי ידיים מוסבר על ידי מימדי האדם והעיסוק (המתע"מ המיוחדש, 2016). בהתייחס למימד האדם, הליקוי הוא ברמת תפקודי הגוף - body function, כגון טונוס אבנורמלי, חולשה, בעיה בתחושה, מגבלות בטווח תנועה. בהתייחס לעיסוק, הליקוי הוא ברמת פעילות - activity כגון אחיזה, מניפולציה תוך ידנית, תאום בי-לטרלי (Shikako-Thomas et al, 2012; Eliasson et al., 2006; Steenbergen & Gordon, 2006; Steenbergen, Verrel, & Gordon, 2007). מרפאים בעיסוק עובדים עם תלמידים על שיפור תפקודי ידיים באמצעים שונים ובגישות מגוונות. אחד מהאמצעים הוא התאמת סדי ליד.

מטרות מסמך זה:

- מתן הסבר וידע למרפאים בעיסוק במערכת החינוך ולצוות הרב מקצועי על תפקיד המרפא בעיסוק בנושא התאמת סדי ידיים.
- ידע באשר לחשיבות איתור הצורך בהתאמת סדי ידיים.
- יידוע ועדכון על דרכי הפנייה לקהילה, ועל הצורך במעקב אחר תלמידים עם מגבלה תפקודית בידיים שמשתמשים בסדים.
- מתן מידע אודות הנחיות השימוש בסד, מיפוי סימני אזהרה והפנייה למכון בקהילה לשם מעקב/טיפול על ידי דוח עבור גורמים לקהילה. [מסמך - טיפולים של מקצועות הבריאות](#) [בקופות החולים ובמערכת החינוך לתלמידים.](#)

א. השימוש בסדי ידיים:

הסוגים העיקריים של סדי ידיים הם סדים לשינה ומנוחה וסדים פונקציונליים לתפקוד. הסדים יכולים להיות מוצרי מדף מוכנים שניתן לרכוש או סדים הנבנים בהתאמה אישית. הידע על סדי ידיים מתעדכן לאורך השנים ויש ללמוד ולהתמקצע בתחום זה. מטרות השימוש בסדי ידיים הן:

1. שיפור תפקוד היד
2. מניעה ומזעור נזק משני לפגיעה
3. אינהיביציה של Reflex hyperexcitability
4. הפחתת מתח והארכה של רקמות רכות
5. מגע בנקודות מפתח
6. מניעת קונטרקטורות

הערה: התייחסות לסדים במסמך זה אינה מכוונת לסדים למניעת פגיעה עצמית או פגיעה בזולת או להגבלת תנועתו של התלמיד.

ב. שלבים בהערכת הצורך בהפניית תלמיד להתאמת סדי ידיים על ידי המרפאה בעיסוק במסגרת החינוכית

1. הערכה של המרפאה/ בעיסוק לגבי הצורך בסד במסגרת החינוכית. יש לאסוף מידע המפורט בפסקה ג'. איסוף המידע יעשה בשיתוף של הורי התלמיד, התלמיד (אם מתאפשר) והצוות הרב מקצועי, העובד עם התלמיד.
2. שיתוף הצוות הרב מקצוע בעיקרי ממצאי ההערכה ובהמלצה על הפניית ההורים לקהילה להתאמת סד על ידי המרפאה בעיסוק.
3. פניה של המרפאה בעיסוק להורים עם המלצה להערכה בקהילה של הצורך בסדי ידיים. ההפניה תכלול - הסבר להורים על הצורך המשוער של התלמיד בסד ליד ועל השלבים בפנייה להתאמת סד בקהילה והנגשת מידע על מכונים לריפוי בעיסוק בקהילה בסביבת מגורי התלמיד (פרוט בנספח 2- **כתובות למכונים בקהילה לשיקום כף יד בחלוקה לקופות / אוגוסט 2021**).
4. כתיבה של דו"ח לקהילה חלקים א' ו ב' ומסירתו לידי ההורים. על הדו"ח לתאר את התפקוד של התלמיד, את ממצאי הערכה וכן את הצורך שעלה להתאמת סד ליד. בדו"ח מומלץ לציין בקשה מהמכון בקהילה להעביר מידע על ממצאי הערכה והטיפול שניתן במכון.
5. ההורים פונים לרופא ילדים/משפחה ודרכו למכון המתאים, בהתאם לקופה בה הם חברים.
6. קבלת דו"ח מהמכון בקהילה באמצעות ההורים על ביצוע של הסד וכן הנחיות לשימוש בו.
7. יצירת קשר של המרפאה בעיסוק ממערכת החינוך עם המרפאה בעיסוק מהמכון הייעודי לצורך תיאום, היוועצות והעברת מידע בשותפות הדדית – בריאות וחינוך.

8. מעקב המרפאה בעיסוק במסגרת החינוכית אחר השימוש בסד (ראה נספח 1: תיעוד מעקב לשימוש בסדי ידיים על בסיס הדו"ח שהתקבל מהקהילה).

במידה ועובד/ת במסגרת החינוכית מרפא/ה בעיסוק בעל/ת ידע והכשרה מתאימה להתאמת סדים, ולמסגרת החינוכית יש אפשרות לדאוג לצידוד מתאים ולחומרים, ניתן להתאים סד גם בתוך המסגרת החינוכית. במקרה זה, על המרפא/ה בעיסוק להיות מעודכן/ת בחידושים בבניית סדים, להכיר את החומרים לבניית הסדים ודרכי התאמה של הסד.

ג. איסוף מידע על צרכים בהתאמת סד ליד

לשם הערכת הצורך בהתאמת סד והפנייה לקהילה, על המרפא/ה בעיסוק המטפלת בתלמיד, לאסוף מידע ולבצע הערכה מקדימה. ההערכה תכלול:

- סיווג היכולת הידנית לתלמידים עם שיתוק מוחי באמצעות Mini/MACS [Manual .Ability Classification System](#)
- תצפית על המרפק, שורש היד ותבנית היד כולה.
- תצפית על התלמיד בעת ביצוע מיומנויות מוטוריות הדורשות מאמץ כגון הליכה, קפיצה או ריצה.
- תצפית על התלמיד בעת תפקודי היומיום, במהלך למידה, הפסקה ובפנאי.
- בדיקה של טווחי תנועה, איכות תנועה, טונוס, כוח גס והערכת יוזמה בשימוש בידיים בפעילויות במסגרת החינוכית.
- איסוף מידע מהורים על מנחי היד במצבי מנוחה ושינה.
- מומלץ שימוש בכלי הערכה סטנדרטים כגון SHUEE - Shriners Hospital Upper , Mini/ AHA – Assisting Hand Assessment , Extremity Evaluation , BoHA – Both , Hand Assessment.

ד. מעקב אחר השימוש בסד

לאחר בניית הסד, יש לעקוב אחר השימוש בסד לאור הנחיות שהתקבלו בדו"ח כתוב מהמכון בקהילה. להלן פירוט הנחיות למעקב:

1. בניית תכנית שימוש בסד לאור הדו"ח הכתוב שהתקבל בשיתוף המרפאה בעיסוק בקהילה, צוות המוסד החינוכי וההורים.
2. שיתוף הצוות העובד עם התלמיד וההורים בתוכנית.
3. מעקב של המרפאה בעיסוק והצוות העובד עם התלמיד אחר השימוש בסד במהלך שהות התלמיד במסגרת החינוכית, בהתאם לתוכנית שנבנתה (נספח מס' 1 - תיעוד מעקב לשימוש בסדי ידיים על בסיס הדו"ח שהתקבל מהקהילה).
4. שיתוף ההורים במעקב וקבלת דיווח על יעילות הסד בסביבה הביתית ועל בעיות שונות שעולות בשימוש בסד.

5. במידה ועולים סימני אזהרה לגבי התאמת הסד לתלמיד (פירוט בנספח 1), על המרפאה בעיסוק, לשתף את ההורים ולשקול הפנייה חוזרת של התלמיד למכון בקהילה.
6. הפנית התלמיד וההורים למעקב חוזר במכון בקהילה על פי הנחיות המכון בקהילה ועל פי הנדרש, לפי חוות דעת של המרפאה בעיסוק במסגרת החינוכית.
7. מומלץ להיות בקשר שוטף עם המכון הממליץ.

נכתב באוגוסט 2021 על ידי ד"ר יונת יבזורי ומרב גליס, מדריכות ארציות לריפוי בעיסוק

תודות למנהלות שירותי ריפוי בעיסוק בקופות החולים – כללית, מכבי, מאוחדת ולאומית

לשמעונה לב און, רכזת בכירה תחום ילדים השירות הארצי לריפוי בעיסוק, משרד הבריאות חטיבת הרפואה

לשרית יעקובי קוזניר מדריכה ארצית לריפוי בעיסוק, ללידיה שורץ ולנילי ויסרברג, מדריכות ארציות לפיזיותרפיה ולמוגבלות פיזית על המשוב והערות.

ביבליוגרפיה

ועדת המתע"מ המחודש (2016) מסגרת העשייה המקצועית בריפוי בעיסוק בישראל – מרחב ותהליך. תל אביב: העמותה הישראלית לריפוי בעיסוק.

משרד הבריאות (2022) נייר עמדה: התערבות ריפוי בעיסוק עם אנשים עם שיתוק מוחי במהלך החיים.

רוזנבאום, פ' ורוזנבלום, ל' (2013). *שיתוק מוחי- מהאבחנה ועד לחיים הבוגרים*, הוצאת אח בע"מ, קריית ביאליק, עמ' 49-81.

Eliasson, A.C.; Krumlinde-Sundholm, L.; Rosblad, B.; Beckung, E.; Arner, M.; Ohrvall, A.M.; Rosenbaum, P. (2006). The manual ability classification system (macs) for children with cerebral palsy: Scale development and evidence of validity and reliability. *Dev. Med. Child Neurol*, 48, 549–554.

Eliasson, A.C.; Ullenhag, A.; Wahlstrom, U.; Krumlinde-Sundholm, L. (2016). Mini-macs: Development of the manual ability classification system for children younger than 4 years of age with signs of cerebral palsy. *Dev. Med. Child Neurol*

Schreuer, N., Sachs, D., & Rosenblum, S. (2014). Participation in leisure activities: Differences between children with and without physical disabilities. *Research in developmental disabilities*, 35(1), 223-233.

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך מיוחד

- Shikako-Thomas, K., Dahan-Oliel, N., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Rosenbaum, P., ... & Majnemer, A. (2012). Play and be happy? Leisure participation and quality of life in school-aged children with cerebral palsy. *International journal of pediatrics*, 2012.
- Steenbergen, B. & Gordon, M. A. (2006). Activity limitation in hemiplegic cerebral palsy: evidence for disorders in motor planning. *Developmental Medicine & Child Neurology* 48, 780–783.
- Steenbergen, B., Verrel, J. & Gordon, M. A (2007). Motor planning in congenital hemiplegia, [*Disability and Rehabilitation*](#) 29(1):13-23.

נספח 1: תיעוד מעקב לשימוש בסדי ידיים על בסיס הדו"ח שהתקבל מהקהילה

תיעוד מעקב זה ייכתב על ידי מרפא/ה בעיסוק במסגרת החינוכית בהלימה להנחיות לשימוש בסד של מרפא/ה בעיסוק בקהילה, בונה הסד ובהיוועצות (יש להקליד בסימונים האפורים).

- א. **תיאור הסד** (שם, סוג הסד, חומרים, חלקים, אפשר לצרף תמונה): _____
- ב. **מטרות השימוש בסד**: _____
- ג. הסד נועד ליד ימין / יד שמאל / שתי הידיים
- ד. **הנחיות לשימוש בסד**: (במידה ויש הנחיות לסדים לשתי הידיים יש לפרט את ההנחיות לכל סד ימין / שמאל בשורה נפרדת ולציין בהערה את היד שלה מותאם הסד)
 ה. שותפים בבניית התוכנית _____ שותפים בביצועה _____

מקום שימוש בסד (מסגרת חינוכית / מועדונית/בית/אחר)	סוג הפעילות שבה נדרשת לבישת סד	משך הזמן ותדירות לבישת הסד	אופן לבישת הסד	הנחיות להסרת הסד	מקום אחסון הסד במסגרת החינוכית

מעקב אחר השימוש בסד:

- מידת השימוש בסד לפי חוות דעת התלמיד, מרפא/ה בעיסוק, צוות רב מקצועי, הורים: _____
- גורמים מאפשרים או מגבילים לשימוש בסד: _____
- מידת שביעות רצון של התלמיד / צוות / הורים מהשימוש בסד: _____

תצפית על השימוש בסד ולאחר הסרתו, זיהוי סימני אזהרה*:

- אודם העור של היד והאצבעות - כן / לא , זמן הימשכות האודם _____ (אודם עד 15-20 דקות נחשב לתקין), מידת האודם - אודם חלקי / אודם חזק. הערות _____
- פצעים כתוצאה משימוש בסד כן / לא, תיאור של הפצעים אם התשובה היא כן. הערות _____
- סימני כאב כן / לא. תיאור של הסימנים _____
- בכי של המשתמש כן / לא. פירוט _____
- *במידה ואנשי צוות או הורים מזהים את אחד מהסימנים הכתובים לעיל או סימנים אחרים יש לדווח על כך מידית למרפא/ה בעיסוק החתומה על תכנית זו.

הנחיות לניקיון הסד ושמירה על שלמותו _____

שמות האחראים במסגרת החינוכית לשמירה על הסד וניקיונו _____

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך מיוחד

הנחיות לאחסון של הסד במסגרת החינוכית _____

שמות אנשי צוות, משפחה / אפוטרופוס שקיבלו הדרכה על אופן השימוש בסד: _____
הפניית התלמיד למעקב במכון בקהילה בתאריך _____, **בתיאום עם המכון ולפי ההנחיות שלו ובמידה
ועולים סימני אזהרה כפי שתוארו לעיל .**

שם מרפא/ה בעיסוק _____ מס' רישיון _____ חתימה _____
תאריך _____

שמות ההורים _____ חתימה _____ תאריך _____.

נספח 2 : כתובות למכונים בקהילה לשיקום כף יד בחלוקה לקופות / אוגוסט 2021

(מידע זה נמסר על ידי מנהלות שירותי ריפוי בעיסוק בקופות החולים)

ריפוי בעיסוק
הנהלה ראשית

מחוז	מכון ריפוי בעיסוק	כתובת
מרכז	גני אביב	ארבע עונות 14 לוד
	רמז	מרפאת רמז, רחובות
	אשדוד סיטי	צה"ל 1 אשדוד
	כף יד	מרפאות חוץ, בית החולים קפלן
תל אביב – יפו	מכון תל נורדאו	דב הוז 1
	מכון בן יאיר	דב ממזריץ' 36
שרון שומרון	ריפוי בעיסוק שיקומי	אלי הורוביץ 12, כפר סבא
	ריפוי בעיסוק שיקומי	רזאל 8 נתניה
	ריפוי בעיסוק שיקומי	החרות 7, חדרה
	ריפוי בעיסוק	בית לוינסטיין
	ריפוי בעיסוק	בי"ח מאיר
חיפה	בית אמות	רח' יפו 157 חיפה
	עמק השלום יועצת יוקנעם	רח' עמק השלום 8 יוקנעם
	עכו מקצועית	רח' העצמאות 68 עכו
	כרמיאל מרכז	התאנה 10 כרמיאל
	שפרעם	דאהוד סלימאן תלחמי 18, ליד
דרום	נאות אשקלון	יהדות בריטניה 10
	דימונה	רח' מצדה
	שדרות	סימטת הפלדה 2
	אופקים	שדרות הרצל 11, קומה 1, ליד מד"א
	באר שבע	מגדלי הרכבת
	קרית גת	מלכי ישראל
	בי"ח סורוקה	
ירושלים	ריפוי בעיסוק מעלות דפנה	קרל נטר 42
	ריפוי בעיסוק נעימי בית שמש	קניות נעימי בית שמש
	ריפוי בעיסוק תלפ"ז	עולי הגרדום 39
דן פ"ת	בלינסון	בית חולים בלינסון - רחוב סורוקה - כניסה ממזרח נשים בלינסון
צפון	מכון ריפוי בעיסוק - דרומית, נוף הגליל	הגפן 16, נוף הגליל
	מכון ריפוי בעיסוק - טבריה	הירדן 23, טבריה. בניין סנטרו צמוד למאפיית אליס ולמרל"מ
	מכון ריפוי בעיסוק - מגדלי נצרת	מרג' אבן עאמר 15 מגדלי נצרת, נצרת
	מכון ריפוי בעיסוק קנב קריית שמונה	קנב, קרית שמונה

מכונים של קופת חולים מכבי

קישור לרשימת המכונים הנותנים שירותים בתחום התאמת סדי ידיים

<https://serguide.maccabi4u.co.il/heb/labsandtherapists/labsandtherapistssearchresults/?Field=099&PageNumber=1&RequestId=13ad1660-68df-b1a3-30de-a3979aeb8440&Source=SearchPage>

רשימת מכוני פנים פיזיקליים – מאוחדת

מחוז	שם מכון	מייל	טלפון
ירושלים	פסגות ים (קרית ים)	meuhedet.co.il@otn.psagotyam	04-9074000
	נהרייה	otn.naharya@meuhedet.co.il	04-9961326
	כרמיאל	otn.carmiel@meuhedet.co.il	04-9087111
	מגדלי נצרת	otn.migdalyNazareth@meuhedet.co.il	04-6123333
	כפר כנא	otn.kfarcana@meuhedet.co.il	04-6413700
	צפת	otn.zepat@meuhedet.co.il	04-6868111
	בית ענבר	OTinbar@meuhedet.co.il	02-6302222
	קרית היובל	OTkyovel@meuhedet.co.il	02-6442252
	תלפיות	OTtalpiot@meuhedet.co.il	02-5300509
	רמת אשכול	OTeshkol@meuhedet.co.il	02-5350878
דרום	בית שמש	OTbetshemesh@meuhedet.co.il	02-9905456
	בת ים יוספטל	OTD.bat-yam@meuhedet.co.il	03-500333
	אשדוד - פיזיו, שיקום ורב"ע	pt.ashdod@meuhedet.co.il	08-8620800

משרד הבריאות
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך מיוחד

08-6372060	Pt.rehovot@meuhedet.co.il	רחובות – פיזיו, שיקום ורב"ע	
03-9597600	OTD.reshon-lesion@meuhedet.co.il	ראשון לציון מרכז העיר	
03-9737000	OTD.modiin@meuhedet.co.il	מודיעין עזריאלי	
08-6741741	OTD.Ashkelon@meuhedet.co.il	אשקלון הגבורה	
08-6144233	OTD.shegev-shalom@meuhedet.co.il	שגב שלום	
09-7482230	Ot_kfarsaba@meuhedet.co.il	כפר סבא הירוקה	מרכז
03-6941694	Ot_telaviv@meuhedet.co.il	שפרינצק – תל אביב	
03-615-9600	BneyBrakRavYaackov@meuhedet.co.i	בני ברק	

מכונים של קופת חולים לאומית

מחוז דרום ומחוז מרכז:

- מכון בבית חולים סורוקה, באר שבע
- מכון בבית חולים ברזילי, אשקלון
- מכון בבי"ח קפלן, רחובות
- מכון בבי"ח אסותא, אשדוד
- מכון במרכז הרפואי שיבא, תל השומר
- מכון בית בלב – בת ים

מחוזות אחרים ניתן לפנות להדס נוי, במייל - hnoy@leumit.co.il